

Een bonus voor scholieren

Zolang hun kinderen nog geen achttien jaar zijn, krijgen ouders in principe kinderbijslag.¹ Het bedrag ligt meestal tussen 195 en 325 euro per kind per kwartaal, afhankelijk van het aantal kinderen en de geboortedatum en leeftijd van het kind. Verder geldt als voorwaarde dat het eigen arbeidsinkomen van het kind niet te hoog is. Na hun achttiende krijgen jongeren een basisbeurs die in de plaats komt van de ouderlijke kinderbijslag.²

Onlangs is een wetswijziging doorgevoerd zodat de kinderbijslag op initiatief van de leerplichtambtenaar kan worden stopgezet als zestien- of zeventienjarigen zich aan hun leer- of kwalificatieplicht onttrekken.³ Daarmee wordt de kinderbijslag dus een soort bonus die tot doel heeft voortijdige schooluitval te bestrijden.⁴ Maar het Nederlands Jeugdinstituut betwijfelt of zo'n bonus enig effect sorteert, aangezien ouders van zestien- en zeventienjarigen weinig machtsmiddelen hebben om hun spijbelende kinderen in het gareel te krijgen.⁵ Daar komt bij dat voortijdige schooluitval niet alleen aan onwil van de jongere hoeft te liggen, maar ook aan tekortkomingen van het onderwijsbestel: is er een leerplaats beschikbaar waar de betrokkene substantiële vorderingen kan maken in de richting van een waardevol diploma? Voortijdige schooluitval wordt niet alleen bepaald door de aantrekkelijkheid van 'weggaan', maar ook door de onaantrekkelijkheid van 'blijven'.

In de Verenigde Staten zijn grootscheepse experimenten gedaan naar het effect van financiële bonussen op de bereidheid van leerlingen meer tijd in hun schooltaken te steken (*Time Magazine* 8/4/2010).⁶ Daarbij ging het dus niet over de keuze tussen blijven of weggaan, maar om de keuze tussen grotere of geringere tijdsinvestering in schooltaken. Wat kwam er uit dat onderzoek?

De bonussen bleken het beste te werken als niet de leerresultaten beloond werden maar de *leerinspanningen*. Cruciaal is dat de gestelde targets haalbaar zijn. Bovendien was *snelle* beloning van geleverde inspanning effectiever dan vertraagde beloningen. Financiële bonussen werken dus het best als het op-offeren van vrije tijd (en van 'earning power' in baantjes) rechtstreeks en op redelijk korte termijn beloond wordt.

Wat bijvoorbeeld op de basisschool goed werkte was een bonus op het lezen van leesboeken, gevolgd door een testje dat slechts tot doel had te controleren of het boek inderdaad gelezen was. Dit leverde, ook op langere termijn, een belangrijke bijdrage aan vergroting van de leesvaardigheid. Dit is een interessante uitkomst. De leerlingen werden beloond voor het uitvoeren van 'doe-taken' maar al doende leerden ze daar reusachtig veel van.

In wezen is dit een voorbeeld van het principe van *learning by doing*, dat ook in praktijkstages en in *beroepsbegeleidend leren* wordt toegepast. Mag uit het Amerikaanse onderzoek worden afgeleid dat een (bescheiden) financiële bonus kan bijdragen aan de effectiviteit van een trainingsdidactiek die gebaseerd is op *learning by doing*? Misschien geldt dat vooral voor stagetrajecten waarvan de leerdoelen in de ogen van de betrokkene minder aantrekkelijk en minder zinvol zijn.

Een belangrijk verschil tussen de Nederlandse kinderbijslag en de opzet van de Amerikaanse experimenten is dat de Amerikaanse bonus ten goede kwam aan de leerling zelf en niet aan zijn of haar ouders. Zou het schelen als de Nederlandse kinderbijslag, wat de zestien- en zeventienjarigen betreft, rechtstreeks aan henzelf zou worden uitgekeerd, op voorwaarde dat ze de nodige inspanningen leveren om aan hun leer- of kwalificatieplicht te voldoen? Voor de betrokkene zit er wel enige logica in: als ik bereid ben een dagopleiding te volgen en zodoende mogelijke arbeidsinkomsten op te offeren, is de Staat dan bereid mij enige financiële compensatie te bieden?

Maar de Amerikaanse onderzoekers hebben ervaren dat zo'n vraag veelal op grote verontwaardiging bij de gevestigde orde stuit. Wij geven jou het recht op gratis onderwijs. Is dat niet voldoende compensatie voor een verlies aan inkomsten? Met andere woorden: vormen de studiepunten die je in het kader van het verleende leerrecht kunt behalen niet een voldoende bonus? Deze retorische vraag kan echter bij kansarme jongeren de volgende wedervragen oproepen:

1. Wat houdt dat recht op gratis onderwijs nou helemaal in? In veel gevallen is dat niet meer dan het recht om een school te bezoeken. Het probleem is dat mijn inspanningen op school nauwelijks met studiepunten beloond worden. Ik word op school onvoldoende ondersteund in mijn streven leerwinst te boeken en vorderingen te maken.
2. Het tweede probleem is dat vele kansarme jongeren de waarde van behaalde studiepunten betwijfelen. Wat is de zin van de vakken die ik moet volgen? Ik word er niet beter van. Ik zie niet in dat mijn

marktwaarde op de arbeidsmarkt verhoogd wordt door het behalen van de aangeboden studiepunten en diploma's.

3. Ook al zouden de gevraagde investeringen in nadere scholing voor mij zelf op den duur nut afwerpen, dan nog sta ik voor het probleem dat die investeringen op dit moment mijn draagkracht te boven gaan. Hoe kunnen jullie van mij verwachten dat ik naar school blijf gaan terwijl mijn kosten van levensonderhoud onvoldoende gedekt zijn? Ik heb geld nodig om het hoofd boven water te houden. Dat krijg ik alleen met betaald werk (of met onbetaald werk in de familiesfeer) en daarom kan ik niet naar school.

Naar mijn gevoel moet punt 3 tot de conclusie leiden dat men in het kader van de 'aanval op voortijdige schooluitval' dient te voorzien in een beurzenstelsel voor jongeren uit minder-draagkrachtige milieus, met ingang van het zestiende levensjaar. Maar daarnaast verdienen de punten 1 en 2 meer aandacht.

Leerplicht, kwalificatieplicht en leerrecht blijven holle kreten zolang men deze niet vult met het recht op waardevolle leerwinst. De belangrijkste bonus op schoolse inspanningen is dat de leerling daarmee succes boekt in termen van behaalde cijfers, studiepunten en diploma's. En niet in de laatste plaats in termen van succes op de arbeidsmarkt.

Dat is ook de centrale conclusie van de Amerikaanse onderzoekers. Onder bepaalde voorwaarden kunnen financiële bonussen voor de leerling een prikkel vormen om beter z'n best te doen, maar ze vormen slechts een onderdeel van een meeromvattend, immaterieel bonussysteem. De krachtigste bonus op geleverde inspanningen is dat ze tot waarneembaar succes leiden: succes op school en in de maatschappij.

Wes Holleman

weblog onderwijs 22-4-2010

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.svb.nl/int/nl/kinderbijslag/>

² <http://nl.wikipedia.org/wiki/Studiefinanciering>

³ http://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/31890_recht_op_kinderbijslag_voor; <http://ikregeer.nl/zoek/dossier/31890>

⁴ <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2010/03/18/brief-aan-de-tweede-kamer-over-voortgang-maatregelen-schoolverzuim.html> (p.6)

⁵ <http://www.zorgwelzijn.nl/web/Actueel/Nieuws/Spijbelen-Verwacht-niet-te-veel-van-het-straffen-van-ouders.htm>

⁶ <http://www.time.com/time/printout/0,8816,1978589,00.html>